

Отримано: 15 лютого 2019 р.

Прорецензовано: 7 березня 2019 р.

Прийнято до друку: 11 березня 2019 р.

e-mail: radumakovyey@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-5(73)-269-272

Маковей Р. Г. Квазіпрофесійна комунікативна діяльність у системі формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери туризму. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 5(73), березень. С. 269–272.

УДК 378: 147

Маковей Радул Григорович,
Харківський національний університет міського господарства

КВАЗІПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ

У статті конкретизовано суть поняття «іншомовна комунікативна компетентність фахівців сфери туризму» як інтегративну стійку якість фахівця сфери туризму, що формується на етапі фахової підготовки та в умовах подальшої професійної міжкультурної взаємодії, проаналізовано ефективність створення квазіпрофесійної комунікативної діяльності у системі формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери туризму; визначено особливості формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери туризму; доведена ефективність створення квазіпрофесійного іншомовного комунікативного середовища на заняттях з вивчення іноземної мови як засобу формування іншомовної комунікативної компетентності; зазначено, що квазіпрофесійна іншомовна комунікативна діяльність на заняттях із вивчення іноземної мови може здійснюватися у формі ділової гри; зазначено, що сформована іншомовна комунікативна компетентність у фахівців сфери туризму визначатиме їх уміння працювати в міжнародному та вітчизняному професійному середовищі, вільне володіння та здатність спілкуватися іноземною мовою в професійній діяльності, уміння спілкуватися з експертами інших сфер діяльності з актуальних проблем розвитку сфери туризму.

Ключові слова: квазіпрофесійне іншомовне комунікативне середовище, іншомовна комунікативна компетентність, майбутні фахівці сфери туризму.

Radul Makoviei,
Kharkiv National University of Urban Economy

QUASI- PROFESSIONAL COMMUNICATION ACTIVITY IN THE SYSTEM OF FORMING FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN THE FIELD OF TOURISM

The paper specifies the essence of the concept of “foreign language communicative competence of specialists in the field of tourism” as an integrative sustainable quality of the specialist in the field of tourism, which is shaped at the stage of professional training and in conditions of further professional intercultural cooperation, the efficiency of creating quasi-professional communicative activity in the system of forming the foreign language communicative competence of future specialists in the field of tourism is analyzed; the peculiarities of forming the foreign language communicative competence of future specialists in the field of tourism are specified; the efficiency of creating a quasi-professional foreign language communicative environment at foreign language classes as a means of forming a foreign language communicative competence has been proved; it is noted that quasi-professional non-language communicative activities at foreign language classes can be implemented in the form of a business game; it is noted that the formed foreign-language communicative competence of specialists in the field of tourism will determine their ability to work in the international and domestic professional environment, the fluency and skills to speak a foreign language while carrying out professional activities, the ability to communicate on topical issues of tourism development with experts representing other fields of activity.

Key words: quasi-professional foreign language communicative environment, foreign language communicative competence, future specialists in the field of tourism.

Стрімкі зміни, що відбуваються в українському суспільстві, досягнення в галузі теорії та практики формування іншомовної комунікативної компетентності спричиняють в освітньому просторі необхідність синтезу традиційних, інноваційних та європейських підходів, методів та моделей викладання іноземної мови за професійним спрямуванням. А світові процеси глобалізації та інтеграції відкривають для України нові перспективи розвитку міжнародного та вітчизняного туризму. Тому якісна підготовка майбутніх фахівців для сфери туризму є важливою складовою сучасної системи професійної освіти, концептуальні положення якої висвітлені в Конституції України, в законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про туризм», Національній доктрині розвитку освіти та Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») тощо.

У Стандарті вищої освіти магістра з туризму в результатах навчання, що визначають нормативний зміст підготовки здобувача вищої освіти, до афективної (емоційної) сфери віднесено такі уміння та навички: практикувати використання іноземних (ної) мов (мови) у професійній діяльності, діяти у полікультурному середовищі, використовувати комунікативні навички і технології, ініціювати запровадження методів комунікативного менеджменту в практику діяльності суб'єктів туристичного бізнесу тощо [9]. Отже, комунікативна складова професійної діяльності фахівців сфери туризму актуалізує проблему набуття студентами знань, умінь та навичок ефективною взаємодії з іноземними партнерами і клієнтами ще під час навчання у зв, що дозволить їм у подальшій професійній діяльності успішно вести ділові переговори з іноземними туристичними операторами, з постачальниками послуг, презентувати й реалізувати вітчизняні туристичні продукти на міжнародному рівні, засвоювати та впроваджувати світовий досвід туристичної діяльності тощо. Зазначимо, що продуктивна міжнародна співпраця фахівців сфери туризму з клієнтами, інвесторами, організаторами event-туризму, розробниками туристичних напрямів можлива лише на основі міжкультурної взаємодії, що передбачає знання особливостей культури ділового партнера, дотримання норм бізнес-етикету, створення доброзичливої, толерантної атмосфери спілкування, адек-

ватне використання вербальних і невербальних засобів комунікації іноземними мовами. Тож відповідна підготовка фахівців сфери туризму до міжкультурного діалогу можлива завдяки сформованій іншомовній комунікативній компетентності. Вказаний факт вимагає від викладачів іноземної мови у ЗВО, де готують фахівців цієї галузі, пошуку дієвих підходів, методів та технологій формування іншомовної комунікативної компетентності як складової їхньої загальної професійної компетентності. Одним із оптимальних, на наш погляд, у системі формування зазначеної компетентності є створення квазі-професійного іншомовного комунікативного середовища на заняттях з іноземної мови.

Аналіз наукових джерел свідчить, що сучасні концепції, теоретико-методологічні положення, принципи, методичні системи формування іншомовної комунікативної компетентності стали сферою наукових інтересів Н. Гальскової, Г. Китайгородської, Ж. Марфіної, Н. Микитенко, Л. Морської, Н. Муқан, В. Мусаєвої, З. Никитенко, С. Ніколаєвої, В. Петрусинського, І. Шехтер та ін. Проблема формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців у дисертаційних дослідженнях досліджена досить ґрунтовно, її висвітлювали Д. Демченко (майбутніх юристів), Л. Гріднева (майбутніх працівників правоохоронних органів), Ю. Ніколаєнко (студентів аграрних спеціальностей). Проблему формування іншомовної комунікативної компетентності в процесі вивчення іноземної мови досліджували Т. Аванесова, О. Григоренко, О. Іскандарова, Т. Кускова та ін. Суть та структуру іншомовної професійної комунікативної компетентності розглянуто в роботах вивчали Г. Архіпової, Н. Чернової та ін. [1] У контексті нашого дослідження заслуговує на увагу такі дослідження: Л. Євдокимової-Лисогор (доведено ефективність підготовки майбутніх фахівців сфери туризму до міжкультурного діалогу у процесі вивчення соціогуманітарних дисциплін); Н. Івасів (обґрунтовано дидактичну модель професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства); Н. Бондар (досліджено процес формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму); І. Кухти (розглянуто процес формування іншомовної комунікативної культури майбутніх фахівців туристичної сфери). Проте в дослідженнях вказаних авторів не розкрито процес формування іншомовної комунікативної компетентності студентів сфери туризму на основі створення у навчальному процесі, зокрема на заняттях із вивчення іноземної мови, квазіпрофесійного комунікативного середовища.

Необхідність дослідження проблеми зумовлена низкою суперечностей між: вимогами суспільства до іншомовної комунікативної компетентності фахівців сфери туризму та рівнем знань, умінь і навичок бакалаврів сфери туризму; потребою сучасного ринку туристичної галузі у фахівцях, що володіють навичками активної взаємодії у ситуаціях іншомовного професійного спілкування та недостатнім рівнем їх сформованості у бакалаврів сфери туризму; реальною ситуацією викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та навичками й умінь, необхідними для сучасного фахівця сфери туризму під час здійснення міжкультурної комунікації в умовах іншомовного середовища; доцільністю визначення дієвих підходів та технологій формування іншомовної професійно-комунікативної компетенції майбутніх бакалаврів туризму та недостатньою розробленістю цієї проблеми. Таким чином, актуальність теми дослідження, недостатність її розроблення у педагогічній теорії та практиці, наявність суперечностей у системі підготовки фахівців сфери туризму зумовили вибір теми дослідження.

Мета статті – здійснити аналіз вивчення проблеми, дослідити особливості формування іншомовної комунікативної компетентності у зв'язі, де готують майбутніх фахівців сфери туризму та запропонувати ефективну технологію вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери туризму. Завдання статті: 1) конкретизувати суть поняття «іншомовна комунікативна компетентність фахівців сфери туризму»; 2) окреслити особливості формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери туризму; 3) визначити ефективність створення квазіпрофесійного іншомовного комунікативного середовища на заняттях з вивчення іноземної мови як засобу формування іншомовної комунікативної компетентності.

Зазначимо, що існує достатня кількість наукових досліджень, де визначено суть поняття «іншомовна комунікативна компетентність фахівця» (Ю. Федоренко, С. Ніколаєва, М. Пригодій та ін.) [4]. Нам імпонує визначення Н. Вороніної, яка узагальнила різні підходи до визначення вказаного поняття. Дослідниця іншомовну комунікативну компетентність розглядає як комплекс знань, умінь, навичок та особистісних якостей, рівень сформованості яких дозволяє майбутньому спеціалісту ефективно здійснювати іншомовну, а отже, міжмовну, міжкультурну і міжособистісну комунікацію [4].

Зазначимо, що у більшості робіт іншомовна комунікативна компетентність фахівця виступає переважно як здатність здійснювати комунікативну мовленнєву поведінку згідно із завданнями конкретних ситуацій іншомовного спілкування і реалізується насамперед через розвиток навичок та вмінь в основних видах мовленнєвої діяльності, що охоплюють рецепцію, продукцію, інтеракцію та медіацію. Вони формуються, розвиваються й удосконалюються у межах навчальних та реальних професійних ситуацій.

У контексті дослідження нам видається доречним визначення науковця І. Кухти «іншомовної комунікативної культури майбутнього фахівця туристичної сфери» як інтегративної характеристики, що визначає комунікативно-професійний статус особистості й охоплює спрямованість на комунікацію, здатність до використання іноземної мови в певному соціально-культурному середовищі, внутрішню готовність до міжкультурної взаємодії в професійній сфері [8]. Узагальнюючи наведені вище визначення досліджуваного феномену іншомовну комунікативну компетентність фахівців сфери туризму визначасмо як інтегративну стійку якість фахівця сфери туризму, що формується на етапі фахової підготовки та в умовах подальшої професійної міжкультурної взаємодії.

Відомо, що комунікативним підходом керуються британські та американські мовні школи Bell International, OISE, St. Giles International, Rennert Bilingual, NESE. До основних завдань у цих школах належить навчити студента спочатку говорити та легко сприймати усне мовлення, а вже потім писати. Комунікативна складова у професійній діяльності фахівців сфери туризму посідає вагомe місце, тому пріоритетним на заняттях з вивчення іноземної мови має бути комунікативний підхід. Засобом формування іншомовної комунікативної компетентності є спілкування, але у тому випадку, якщо воно здійснюватиметься на діяльнісній, ситуативно-обумовленій, мотиваційній основі з використанням професійно орієнтованого змісту як ситуації спілкування.

Зазначимо, що формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери туризму можливе за умови моделювання в навчальному процесі ситуацій реального спілкування, що виникають у різних сферах їхньої професійної ді-

яльності. У зв'язку з цим, вважаємо, навчальна діяльність студентів має бути організованою таким чином, щоб вони виконували дії, які є мотивованими для вирішення комунікативних навчально-професійних завдань, спрямованих на досягнення цілей та намірів іншомовного спілкування. Ефективною навчально-професійною комунікативною діяльністю, на наш погляд, є квазіпрофесійна іншомовна комунікативна діяльність, яка може здійснюватися завдяки створенню квазіпрофесійного іншомовного комунікативного середовища на заняттях із вивчення іноземної мови, зокрема англійської. Проте створення такого середовища не виявиться ефективним без тісної співпраці викладачів іноземної мови та викладачів спеціальних дисциплін. Це можуть бути інтегровані та бінарні заняття, спільні проекти та презентації тощо.

Розглянемо докладніше феномен «квазіпрофесійна діяльність» (квазі – від лат. quasi – якби, немов). Під час квазіпрофесійної діяльності студенти виходять за межі опрацювання вузької теми заняття, шляхом включення в моделювання реальних ситуацій вирішують професійні завдання та питання професійної взаємодії. Квазіпрофесійний досвід сприяє розвитку у студентів не тільки пізнавальної активності, а й професійної мотивації.

За А. Вербицьким, суть квазіпрофесійної діяльності студентів полягає у відтворенні в аудиторних умовах «науковою мовою» відповідних навчальних дисциплін умов та динаміки виробництва, професійних відносин та дій фахівців, а серед її найбільш яскравих форм, що вдало моделюють предметний і соціальний зміст майбутньої професійної праці, автор викремлює навчальні (ділові) ігри, тренінги, мікрОВикладання тощо. Усі вони у сукупній системній якості становлять технологію знаково-контекстного навчання [2, с. 62; 3, с. 35].

В технології контекстного навчання та організації квазіпрофесійної навчальної діяльності студентів вагоме місце посідає моделювальна практика, що полягає у заміщенні реального об'єкта професійної діяльності його модельним логіко-почуттєвим відтворенням у вигляді опису найбільш значущих властивостей. Відомості ж, отримані при вивченні такої імітаційної моделі, переносяться на розуміння реальних об'єктів пізнання [6, с. 76].

Використання імітаційних технологій навчання у вищій школі дозволяє уникнути багатьох недоліків традиційного навчання, пов'язаних із пасивністю студентів та часто формальним характером їх знань як наслідок зайвої вербалізації навчального процесу, недостатнього його впливу на емоційно-образну, практико-перетворювальну сфери особистості майбутнього професіонала [5].

Моделювання квазіпрофесійної діяльності студентів можливе завдяки альтернативній технології – гри, яка розглядається в сучасній педагогіці вищої школи як дієвий засіб професійного становлення майбутнього фахівця та активізації його навчально-пізнавальної діяльності, що дає значний розвивальний ефект [2, с.128].

Квазіпрофесійна іншомовна комунікативна діяльність на заняттях із вивчення іноземної мови може здійснюватися у формі ділової гри, яка складатиметься з таких етапів:

I етап – розробка гри, складання сценарію (створення ініціативної групи із викладачів та студентів, організація гри, написання плану, облаштування місця, де проходитиме гра);

II етап – організаційний: роз'яснення учасникам гри мети та завдань, ознайомлення їх із програмою та правилами, розподіл ролей, призначення експертів, визначення регламенту виступів;

III етап – розігрування ситуацій і пошук рішення всередині кожної групи. (Варіанти: «мозковий штурм», дискусія, тренінг під керівництвом ігротехніка);

IV етап – міжгрупова дискусія: виступ учасників, захист ідей, проектів, взаємооцінка;

V етап – рефлексія гри: аналіз й узагальнення результатів (експерти), приймання загального колективного рішення.

При оцінці гри експерти (керівники) особливу увагу звертають на актуальність, реальність, оптимальність і оригінальність рішень.

Як приклад, ефективним засобом формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери туризму на заняттях із вивчення іноземної мови вважаємо можливим проведення такої гри зі студентами 3-4 курсів. Цільова установка організатора й керівника гри полягатиме у формулюванні теми «Розробка нового туристичного маршруту. Перспективи та ризики» та завдання: провести ділові перемовини туристичного агентства із представниками відповідного агентства цієї країни», в організаційному проекті та програмі гри. Структура організаційного проекту і програма гри фіксуватиметься у вигляді регламенту й докладно обговорюватиметься, потрібно створити робочі групи, результати, продукти й наслідки гри фіксувати у післяігровій рефлексії.

Отже, конкретизувавши суть поняття «іншомовна комунікативна компетентність фахівців сфери туризму»; проаналізувавши особливості формування іншомовної комунікативної компетентності у ЗВО, де готують майбутніх фахівців сфери туризму, вказавши на ефективність створення квазіпрофесійного іншомовного комунікативного середовища на заняттях з вивчення іноземної мови як засобу формування іншомовної комунікативної компетентності, ми дійшли висновку, що сформована іншомовна комунікативна компетентність у фахівців сфери туризму визначатиме їх уміння працювати в міжнародному та вітчизняному професійному середовищі; вільне володіння та здатність спілкуватися діловою англійською та іншою (шими) іноземною (ними) мовою (мовами) в професійній діяльності; уміння спілкуватися з експертами інших сфер діяльності з актуальних проблем розвитку туризму і рекреації.

Перспективною подальших розвідок із проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності у майбутніх фахівців сфери туризму може стати розробка дидактичної моделі її формування з урахуванням можливостей технології event-менеджменту.

Література:

1. Баглай О. І. Формування готовності майбутніх фахівців міжнародного туризму до міжкультурного спілкування у професійній підготовці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2013. 22 с.
2. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход : метод. пособие. Москва : Высш. шк., 1991. 207 с.
3. Вербицкий А. А. Концепция знаково-контекстного обучения в вузе. *Вопросы психологии*. 1987. № 5. С. 31–37.
4. Воронина Д. А. Зміст та структура іншомовної комунікативної компетентності сучасних фахівців. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/19532/1/Voronina.pdf>.

5. Гузій Н. В. Технологія контекстного навчання в організації дидактичної підготовки студентів у вищій педагогічній школі. *Вища освіта України*. № 3 (додаток 1) 2012. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». Т.1. С. 363–370.
6. Жук А. И., Кошель Н. Н.. Активные методы в системе повышения квалификации педагогов : учеб.-метод. пособие. Минск : Аверсэв, 2003. 336 с.
7. Кухта М. Комунікативний підхід до формування іншомовної культури майбутніх фахівців туристської сфери. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2011. Вип. 23. – С. 64-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuiped_2011_23_26.
8. Кухта І. В. Формування іншомовної комунікативної культури майбутніх фахівців туристичної сфери: автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопільський нац. пед. ун-т імені В. Гнатюка. Тернопіль, 2011. 24 с.
9. Стандарти вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>